
U

EM PREGUNTES PER QUÈ he arribat a aquest extrem? Per què visc en aquesta cova, al final d'una platja, entre les roques? A tu et sembla un extrem, això? Tens tot el mar obert al davant: és el començament d'alguna cosa gran, d'una aventura que porta tots els colors de dia i nit i totes les profunditats marines i personals. T'ho diré, en parlaré, sí, però necessitarem dies. I t'adverteixo una cosa: del tot el que escoltaràs, hi ha episodis que no he explicat mai a ningú. Però ves per on, arribo a un moment de la meva vida que, tot i saber que em faran mal certs records, m'anirà bé treure'ls i posar-hi ordre. És a dir, si ets tu qui preguntes, l'ordre l'hi posaràs tu. Jo hauré quedat lleuger i sense càrrega.

No, és clar que no em diuen res; els guàrdies ni em miren, passen de llarg. Per a ells sóc un cas inútil. Els civils? Els veig de nit, camuflats espiant els contrabandistes amb aquelles ulleres especials per veure-hi a les fosques. Les nits

de lluna s'han d'arrapar més a les roques. Però tant els contrabandistes com els civils em coneixen. Més ben dit, els sóc un punt de referència, amb el meu foc sempre encès. Quan em mori els faré falta. Sí, és clar, i més amb un govern com aquest, que diu que vetlla pels pobres... Una merda, pels pobres. Et penses que no llegeixo, jo? Que no m'informo, jo? Uns fugen amb els diners dels altres, i qui no té grapa no endrapa, que deia aquell.

Sí, home, també. Els dels serveis socials han vingut alguna vegada. Veuen que no em falta res, que puc anar tirant, mouen el cap i se'n tornen. Tenen casos més urgents i són pocs a treballar. No hi ha diners, i menys ara, que bufen primes. Podria dir que sóc invisible, i això és el que vull, ser invisible. Només cal que rondis tu també per aquí com una mosca collonera.

Por, jo? De què? La purrialla que ve de nit em respecta. Això, de nit, és un altre món, t'ho acabo de dir, però ells van a la seva i saben que jo callo. Em respecten. A vegades m'amollen algun euret i tot. Sí, en alguna ocasió els perdularis, que van armats, no et pensis, m'han volgut prendre el lloc, ha, ha, ha! Veus aquesta navalla? Brilla amb les flames del foc que mantinc encès. Els veig la por als ulls i reculen perquè els miro com una brasa. Fugen amb la cua entre cames, no cal que Satanàs els bordi. A tu no te'n faig, de por, eh? Ho noto. Només et mou la curiositat. Vols saber, ja ho he entès. Fa molts dies que et passeges per aquí, dissimulant. És clar que sé tot el que passa. Molt més del que et penses. Ara dius que voldries conèixer la meva vida només

en unes hores de matí, al sol. Què t'has cregut? Per qui em prens? Per quins set sous hauries de ser el meu confident?

Preguntes per què m'explico tan bé? Què saps tu del que he fet abans d'instal·lar-me aquí? No res, no saps, i no m'arribes ni a la sola de la sabata. Perquè prepares un reportatge, i vés a saber si això és veritat, et penses que tens autoritat sobre mi i que em caurà la bava de satisfacció. Doncs és a l'inrevés. Em molestes, perquè aquí visc bé mentre estic sol, i els xerraires els envio a cagar a la via, que és ben a prop. De manera que ja saps el camí. Però ca, et veig determinat, tossut, ets una mula punyetera, clavada a terra, i ja pots xiular, si l'ase no vol beure.

No, home, tampoc no és això. No et vull ofendre. No m'has fet cap mal. Però desconfio de tothom. La vida m'ha fet així, més dur que la roca. Però a la roca se la menja el mar, veus?, tota foradada. A mi també se'm menjarà el mar, i serà el final que hauré triat, sí senyor. Com els cetacis que vénen a morir a l'arena. No, jo no dic sorra. No m'agrada la paraula *sorra*, és dura, en canvi *arena* és eufònica. Que com sé fer aquestes distincions? Et sorprèn? Que vols començar la casa per la teulada, potser? Aquí s'aprèn el valor del temps, i una vida són infinitat de moments, una rècula d'hores, mesos, anys... I en aquests anys hi ha de tot, una cosa darrere l'altra, totes enfilades. Paciència, noi.

Vine, Satanàs, quiet. Aquest gos és agraït i sap vigilar molt bé quan marxo. No hi deixaria entrar ningú, a la cova. Quan el vaig trobar i socórrer es notava que havia estat mal-

tractat, encara portava ferides quan es va arrossegar fins aquí amb uns ulls que feien llàstima. Li agrada que l'acariciï així, veus? Va, Satanàs, així, al coll, darrere les orelles, així, així... S'ha fet fort, m'arriba a la cintura. No, Satanàs, no, als amics no els bordis. Ja t'anirà coneixent. Ara, si et nota la por als ulls ... Els gossos són molt sensibles, saben cada moviment fals. Com jo. Ni Satanàs ni jo ens fiem de la gent. Són cruels. Em preguntes si jo en sóc, de cruel? Ha, ha, ha! Que potser pretens jutjar-me, ara? Què deus tenir, poc més de vint anys? Vint-i-set, dius? Encara no ets res, noi. Mitja burilla, per no ofendre't i dir-te mitja merda.

Mira't bé aquest gos: blanc, amb els ulls daurats. Ara és aquí fins que es mori, o em mori jo primer. Però em vaig entossudir a seguir-ne el rastre per saber d'on venia. Sí, jo em moc molt pel moll, per l'estació, pels descampats... Conec molta gent d'aquesta que és invisible, com jo. Seguint el rastre de Satanàs però a l'inrevés, doncs, vaig poder arribar fins a la banda de ponent de la ciutat. Aquí som a l'est, veus? On surt el sol. Per això en diuen la platja d'Orient i l'arena és fina i groga, com pols del mateix sol. La cova és ben orientada i arrecerada del fred i del llevat per aquest morrot de roques.

El que et deia. Un dia em vaig emportar Satanàs a tombar pels afores de la ciutat. Un paio gros que seia a terra repenjat a la paret, cap a la carretera de València, em va dir que aquell gos venia del sud. Ell, quan el va veure per primera vegada, suposava que la bèstia havia caminat entre les vies del tren i que després el trànsit el va espantar. Era

pell i os, totes les costelles marcades, i es va acostar a l'home, que portava un camall arromangat ensenyant una nafra lletja, per fer llàstima i demanar quatre cèntims. A l'estora llardosa, plena de bosses amb parracs, hi jeia un gos gran. L'home tenia un gat ros als genolls. El gos blanc, la primera vegada, quan encara no tenia nom, anava per ensumar la ferida de la cama, que vès a saber si no era pintada, però llavors al gat se li va eriçar la pell del llom i va ensenyar les ungles. El gos blanc es va enretirar amb la cua entre cames. Quan em va acabar d'explicar aquesta història, l'home va escopir des d'una barba pollosa.

Amb Satanàs ben lligat, vaig anar preguntant a altres captaires si el reconeixien, per tal de refer el camí que ell havia seguit. Alguns van dir que se'ls havia acostat a ensumar ferides, sobretot ferides, ja veus quina cosa, però com que tots portaven gossos, el feien fora de males maneres. Satanàs es veu que tenia gana. Gana i fred, i sense amo. Pobra bèstia. Ja em sembla veure'l seguint el rastre d'algunes olors calentes que es barrejaven amb fums, pixats i pudor de claveguera. Devia dormir entre la runa clavada a les costelles.

Seguint camí vaig trobar un grup de manobres que dinaven. Van reconèixer Satanàs. Ha millorat molt, em van comentar. La primera vegada s'hi havia acostat i li tiraven ossos de pollastre. Es va escalfar una mica al foc que havien encès, sempre amb precaució, observant. És un gos observador de mena. Es veu que un dels manobres tenia sang a la mà i s'hi tirava un raig de vi del cartró que es bevien. Els

va cridar l'atenció que el gos blanc tragués la llengua per llepar precisament aquella mà. Hosti, tu, aquest vol mamar, també, reien entre ells. Pensant-se que li agradava el vi, n'hi van posar en un cul d'ampolla de plàstic, però Satanàs, que llavors encara no era Satanàs, el rebutjava. No volia el vi, sinó llepar la ferida. Em vaig pensar si no seria un gos vampir o una cosa semblant. Sí, he llegit molt, jo, i encara llegeixo. No sóc el que et penses, noi. Aviat poseu una etiqueta a la gent, vosaltres, i apa, aquest aquí i aquests allà. No et fot...

No, potser tu no, ja ho veurem si vas venint. Doncs bé, tornem-hi. El paio de la mà ferida es va mirar malament el gos i li llançà una pedra que el va fer fugir gemegant. Prop d'allà hi ha un parc amb criatures que riuen, berenen, dones que vigilen i xerren pels descosits. Vaig pensar que Satanàs devia haver-hi anat a veure si pescava un bocí de pa. Hi havia altres gossos amb corretja, que se'l devien mirar amb recel, amenaçadors. Les soques dels arbres marcaven territoris ja ocupats, i ell també hi va deixar el seu senyal. Ja saps que els gossos pixen als arbres, als fanals i als neumàtics. Un escombriaire del parc em va dir que reconeixia el gos, però el trobava diferent de com l'havia vist abans. M'explicava que el gos blanc s'havia acostat a una criatura que havia caigut de genolls des d'un gronxador. No s'hi veia ningú a la vora, només l'escombriaire. Deia que el gos blanc se'l mirava i el nen també, sense plorar. Que li va llepar els dos genolls pelats i bruts de terra i el nen es deixava fer, perquè li agradava sentir la llengua humida que el curava i l'acari-ciava. El gos blanc se li va ajeure al costat i el nen li passava

el braç pel coll, fins que va arribar una dona cridanera i tota l'escena a fer punyetes. Se'n recordava, l'escombriaire, i va passar la mà pel cap de Satanàs. Bon gos, bon noi, anava dient, mentre continuava buidant les papereres.

Perquè ho sàpigues, he llegit molt la Bíblia, jo. Sí. És un retrat de tot el que passa al món i, sobretot, de la maldat dels homes i dels déus. Hi ha venjança i sang, a la Bíblia. I amor també. Però ara això no ve al cas. No vaig poder saber res més de l'origen de Satanàs, però me l'imagino molt llunyà. Tu no deus conèixer la Bíblia. Els joves passeu de tot, no us interesseu per res. No, no facis escarafalls, perquè és així, com hi ha món. S'hi explica que hi havia un pobre Llätzer que seia a terra per replegar les molles caigudes de la taula del ric Epuló. Llätzer devia ser com Satanàs, tot ossos però amb els ulls molt dolços. I que un gos li va llepar les ferides que portava, que sembla que no era una de sola. El pobre sempre va estar agraït al gos que el curava. Se'l devia quedar, potser com jo, i el devia prendre a viure amb ell, com ara fan els pollosos. A mi no m'hi comptis, amb els pollosos. Jo penso que Satanàs deu ser descendent d'aquell altre gos compassiu que explica la Bíblia. La saliva cura, pels enzims que conté, he sentit dir sempre. Per què Satanàs hauria de tenir tirada a llepar nafres? El gos aquell bé devia fer descendents, i ningú no em priva de pensar que aquest en podria ser un. Coses més estranyes s'han vist. Que sóc crèdul? Em pots desmentir el que t'he explicat? Doncs calla.

Com et dius, per cert? Sigfrid? Vaja! L'home que volia vèncer la mort. Bé, bé.

Jo? Porto el nom d'un soldat ras, Severià. El van matar perquè era compassiu, tot el contrari del que havia de ser un soldat romà. Sí, sóc compassiu, jo. Per això visc aquí retirat. El món és cruel, ja t'ho he dit. Bé, ara marxa, que estic cansat de tant enraonar. No en tinc el costum. Demà? Tan aviat? Que necessites enllestir la investigació? Jo sóc una investigació? Au, fot el camp, home.

DOS

VAJA, HOME, SÍ QUE VÈNS AVIAT, avui! Tot just m'estava fregint uns verats que he comprat a en Miquel, un pescador, al moll. Sí, aquest té una barqueta petita però treballa en una de gran, amb patró; tornava de pescar de nit. Quan arriben, els de nit o els de dia, els donen una galleda amb morralla, i si en venen, tot això tenen per a ells. Portaven algun pop, que a vegades faig bullir estona després d'una bona estovada. També n'he comprat un i el tinc en una basseta d'aigua de mar, allà al fons de tot. A vegades em regalen crancs per fer sopa. O alguna sardina. Ja ho veus, tot fresc, abans d'arribar a plaça. De crancs, te n'ensenyaré a pescar. Anem.

Veus? Es posa un pal amb una mica de sardina, i veuràs que aviat surt el cranc a menjar-se-la, i llavors, pam!, a la galleda i tapada, que corren més que les aranyes.

En vols, de verat? Et convido. Aquí hi ha pa. Sí, el del xiringuito El Pop, que es diu Joanet Llumaire, porta pa cada

dia i n'hi compro. Potser és poc fi, per a tu, aquest esmorzar, però jo me'n llepo els dits. Té, aquí tens vi i tot. Home, tu no has entrat a la cova i no saps què hi ha més enllà del que veus. Amb els anys s'arplega molt de fato. Agafa aquesta caixa de cerveses i seu. On podries estar millor?

Et veig pensarós. El vent de llevant ja fa aquest efecte. És un vent gris que porta tristesa. Tot el mar és com si s'arplegués dins d'una flassada molla. Aquest morro de roques en angle fa que la cova quedi arrecerada, veus? Bon lloc, aquest. Beu, home, beu, que et refaràs. És vi de Gandesa, i el baixa un ferroviari, l'Enric, que el compra a la cooperativa. De luxe, home, de luxe.

Ja ho sé. Ets impacient. Tu volies arribar i moldre, he, he, he!, però aquí el món corre d'una altra manera, i t'hi hauràs de fer. Les paraules surten a poc a poc, així com els muntets d'arena que va formant el vent, que necessiten temps. Si vols, deixa-ho córrer. La meva vida és com qualsevol altra, però tu t'has encaparrat a confessar-me... I és clar, que tinc coses dins el pap! Però per què te les hauria de dir a tu, precisament? Mira, noi, com que això serà llarg i tu ets de pell blanca, t'hauràs de portar un barret, encara que entrem a la tardor. El sol no perdona. Menja, que ets un secalló.

Que et penses que no ho sé, el que em preguntes? La meva infantesa... Vaja... Per a un home com jo, que ha llegit Gorki, res no hi ha d'estrany. Però cau molt lluny, aquest terreny on Severià Vargas va ser un nen que no es deia Severiano, però posem que se'n digués. Total, els noms no fan

la persona. Sóc d'allà on s'acaben les vies del tren de nit que en diuen *Estrella de Galicia*. Tot és tan diferent... Et miro i em pregunto com ho podràs entendre, tu. I ara ja em comença a agradar conversar aquí davant del foc. Tu i Satanàs, fent guàrdia a la porta de la cova, ho, ho, ho! No, si encara us avindreu, tots dos. Tê, Satanàs, un verat. ¿Sents com cruixen les espines i el cap quan els tritura? No, no pateixis, que no sortiré de la via marcada.

Vaig néixer fa seixanta-vuit anys en un *pazo* entre Corme i Laxe, on desemboca el riu Anllóns. És una de les Ries Altas. Un paisatge esplèndid, ja et pots pensar, tan diferent d'aquest... Amb alguna illeta on es pot arribar a peu sec quan hi ha marea baixa. Agafava nècores, de nen, quan m'hi deixaven anar, que eren poques vegades. Estava molt protegit, jo. Em vigilava la mainadera Dolores, ho dic perquè més endavant, quan ja havia corregut mig món, em van dir que la dona encara vegetava en una casa de pescadors de Corme, i allà em tens a mi, però només per veure-la a ella i a ningú més. Vaig agafar aquell manat d'ossos que no feien ni el volum d'un gos pelat, i ella, amb els ulls encara vius, va poder dir: *Hijo mío, precioso, por qué lo hiciste? Siempre te esperé, y te quiero...* Fins que no vaig arribar aquí no vaig ser Severià. Però ja et dic que el nom no fa al cas.

No puc anar tan de pressa, Sigfrid. He de beure una mica. El camí enrere és massa llarg i ja l'havia oblidat; hi ha ruïnes, hi creixen herbots i m'hi he d'obrir pas com en una selva verge. Són seixanta-vuit anys de distància, d'abandó, ho has d'entendre.

Notes l'olor humida del llevant? Aquí darrere, a les altres coves, la mar brama furiosa, sempre d'un verd fosc com si portés fel negra per dins. Però aquí l'aigua sol estar més tranquil·la, encara que no sempre. La meva cova està protegida per la punta de pedra, que para el vent. Sempre tinc el focuet encès. De llenya no en falta: la que porta el mar, a vegades unes bigues de melis que són l'hòstia, perquè tenen moltes vetes de resina i cremen d'allò més bé; i la de la via, tot i que ara substitueixen les travesses de fusta per unes altres de formigó. Cremava bé, allò. Però hi ha vagons antics, encara, d'aquells mercaderies pintats com de rovell granat, i en tinc provisió. I de les barques velles també se'n treu bona fusta.

És clar que hi havia família. Era de família bona, jo, què et penses? La meva germana Celeste era dos anys més gran que jo. A cinc anys ja tocava el piano en una sala gran i fosca, ella tan petita, sempre vestida de blanc amb puntes i llaços. Semblava una animeta, sota la pantalla groga, amb les seves partitures. Venia una professora, Doña Evelia, que sabia cantar com una merla. Saps què és una merla, oi? Conec Schubert, Mendelsohn, part de Wagner, el cançoner gallec antic... què sé jo! Tot el sant dia escoltant ma germana i Doña Evelia. La música l'estudiàvem perquè l'àvia Madrona, mare de la nostra mare, era una gran pianista i havia manat que aprenguéssim piano, cant i el que convingués. Ella pagava les classes. Era una dona de caràcter fort i dominant, que havia quedat molt rica quan morí l'avi. Venia poques vegades al *pazo* perquè estava delicada de salut, però la majordoma Dolores deia que ens estimava

molt, especialment a mi, el reiet de la casa, em deien. Com que els nostres pares eren sempre a Madrid per aconseguir bons negocis i assistir a les festes de la nova societat que es va formar amb Franco i els seus satèl·lits, que en deien els del Movimiento, nosaltres dos, el servei i Doña Evelia habitàvem el *pazo*, amb les seves torres i soterranis, el gran jardí, l'hort i les dependències, que eren les quadres de les vaques, els corrals de l'aviram, les cavallerisses. Silenci i cruixits, és el que recordo més. Home, sí, pensa que eren els anys triomfals, que deien els franquistes, i tots els llepes i els que pensaven fer-se rics feien cap a Madrid, a veure què podien arrambar. El meu pare, Eufemiano, capità de fragata, va obtenir un alt càrrec al Ministeri. Pensa que també eren gallecs, com el *Caudillo*. La meva mare, Amanda, era rossa i blanca, molt festejada entre la nova purrialla que es movia amb els cabells engominats a la *villa y corte*. Nosaltres dos? No ho veus, que hauríem fet nosa? Érem a casa com si fóssim part del bestiar, però portats en safata, vigilats i ben ensenyats. Això sí, quan els pares organitzaven alguna cacera als nostres terrenys, ja et podies amagar: venia una gentada de Madrid que llavors enlluernava, però que si fos ara m'hi pixaria a sobre. S'afartaven, cavalcaven, reien, i si podien fotien qualsevol dona que se'ls posava al pas, i creu que se n'hi posaven perquè nosaltres ho espiàvem tot. Ui, d'aquí sí que en sortirien històries. Després marxaven i nosaltres tornàvem al poble, i per poble vull dir la gran cuina, a escoltar les xafarderies de Dolores i les minyones.

Venia un professor a casa a fer-nos classe. Don Abelardo Noriega. Vam aprendre una mica de tot, força de llegir,

i d'algunes coses més que d'altres. Hi havia una biblioteca molt gran, a la casa. De la biblioteca recordo el gran rellotge de paret que era de l'àvia Madrona. Una gran caixa de fusta, com una torre, i dins hi haurien cabut dos homes, o potser és ara que me l'imagino tan enorme, perquè ja se sap, quan ets petit les coses les veus molt més grans del que són en realitat. Però anys després el vaig tornar a veure i era realment formidable. De fusta de cirerer, amb el pèndol de metall daurat, ben polit, com un sol. Em passava bones estones mirant-lo, perquè venia a ser per a mi com un moble viu, tic, tac, tic, tac, i tocava les hores com campanes però suaus. Penso que, sense jo saber-ho, el rellotge aquell m'hipnotitzava. La majordoma i mainadera, perquè treballava de tot, Dolores, quan entrava a revisar la biblioteca on ens feia classe Don Abelardo Noriega sempre deia: Nens, fixeu-vos bé en aquest rellotge, que és com una torre. Veieu el pèndol? Té vida pròpia. Ell us demana que el mireu i us hi acosteu, però vosaltres no ho heu de fer mai més de mitja hora, perquè ell, a la llarga, us adormirà i us prendrà cap a dins, cap al seu món, que ningú no ha vist mai, però que existeix. És perillós mirar-lo fixament massa estona. Un vell majordom que hi havia quan vaig arribar aquí a servir explicava que dues persones almenys hi havien entrat i que no en van sortir més. Recordeu-vos sempre del que us dic, que no vull disgustos. Allò era el que deia Dolores, i la veritat és que ens havíem acostumat al rellotge i no li donàvem més importància que a un armari o a una llibreria, però de tant en tant m'acostava a mirar-lo i a acariciar aquella fusta, perquè a mi sí que m'hauria agradat saber on portava aquell moble polit que em semblava la torre d'un castell. I, per descomptat, sempre em vaig creure el que

deia la jaia Dolores. Ja saps que a Galícia, que és un país cèltic, creuen en les bruixes i els encantaments, i una part de mi molt amagada, també. Això, l'àvia, ho sabia, vull dir la meva relació amb el rellotge, la meva fascinació pel moble.

Parlant de rellotges, veig que et mires l'hora. Sí, un rellotge ens fa esclaus del temps. Diuen que quan algú mor en una casa paren els rellotges de pèndol. Deixem estar el rellotge. Al gran *pazo* feia fred a tot arreu menys a la cuina. La cuina era un món a part que a mi m'agradava molt. M'hi sentia bé. Tenia una butaqueta de fusta pintada al meu racó vora el foc. Hi havia un gran escó amb coixins de flors, i allà fins i tot m'hi adormia, escoltant converses i la remor de plats i olles, l'olor del peix i de la sopa, l'oli de fregir *filloas* i coquetes de santa Teresa. La cuina no semblava part del *pazo*. Allà hi manava Marcelino, una mena de majordom pirata que traficava amb tot, encara que jo primer no me n'adonava perquè era massa petit, i no veus aquestes coses; després de gran és quan hi penses. Deixava entrar als boscos els caçadors furtius i es quedava una part dels diners de la venda de la caça. També manava uns quants mariscaires, i no cal dir contrabandistes de qualsevol droga, o de tabac, licor o el que fos. Els tenia dominats. Amb nosaltres Marcelino sempre va ser manyac, i ens estufava els cabells amb una riallada ampla: *el pequeño capitán y el hada celeste*, ens deia. A vegades ens portava a passejar a cavall, o en barca, i ens feia conèixer les mares, les algues, els pescadors de perces que treballaven a les roques més perilloses, entre la mar enfurismada. Era quan em deixava pescar algunes nècores i buscar escopinyes i cargols entre la sorra grisa i pudent

d'algues. Jo hauria volgut portar una vida com la d'aquells homes, que em semblaven uns herois. En canvi, tancat al *pazo* em sentia empresonat. Era de bon caràcter, i encara en sóc, per això t'aguanto ara aquí, però així que podia em feia invisible, és un dir, per fugir de la vigilància. M'imaginava solcant mars amb el pare, o pescant bacallà al mar del Nord mentre la barca saltava com un cavall per domar.

Gairebé sempre plovia, allà. Ja saps que totes les borrasques ens entren per Galícia, però jo ja hi estava fet. I després m'ha tocat viure en països de sequera. Llavors, amb botes d'aigua i impermeable rondava per cada amagatall, pels cellers de pedra humida i olor de florit i de vi pesat, com pastat a les bótes i a les parets. La suor, el cuir i els fems de cavall i de bou a les quadres. Els corrals de l'aviram, tebis, les gallines ponedores, els pollastres amenaçadors, amb els esperons. L'olor de pixum de les gàbies de conills, inquiet, amb aquell morret que sempre es mou i els bigotis com de seda. El volum dels galls dindis, que agafàvem amb els dos braços. Quan vaig recordant em vénen a la memòria les olors, i parlo a poc a poc per trobar-les d'una en una: el fenàs, tendre i dolç, les bales de palla, aspres, les colleres, els ferros de marcar, la carcassa de les velles tartanes, carros més pesants que els d'aquí, arrossegats per bous... *carretas*.

Sí que havíem anat en carro. Assegut de costat, veus la cua del bou com s'aixeca i deixa anar les tifes, d'una olor dolça. M'agradava, allò. Picarols, una llanterna en la foscor. Marcelino ens carregava tots dos, també a Dolores i a un ajudant esmolat com una navalla que es deia Telmo, i cap

a caserius de mala mort, on ens donaven formatge i pa, i a vegades un got de llet acabada de munyir. Èrem els fills dels amos. Ell es tancava a l'estable amb l'home de la casa i allà devien fer els seus miserables negocis. Eren llogaters de casa nostra, i Marcelino els cobrava sense perdonar ni un cèntim. Dolores parlava amb la dona, que sempre es queixava d'una negra misèria i li ensenyava fills pàl·lids, vestits amb par-racs, bruts com guilles. Sovint aquelles dones s'eixugaven els ulls, però nosaltres ja érem pels corrals empaitant galls dindis, gats, el que fos. Celeste, tan fina com era per fora, tenia un caràcter endimoniat. Penso que si hi ha bruixes a Galícia, i ja t'he dit que n'hi ha, ella en va ser una.

Home, Sigfrid, no exagero. Eren temps dolents, aquells. Si ara el camp gallec i la marineria encara són a anys llum de com es viu aquí, ja et pots imaginar llavors, amb els fills emigrats, la postguerra, el que els prenién els amos com a delme... Tu has llegit Castelao alguna vegada? Fes-ho, mira els seus dibuixos i ja em sabràs respondre. Que com ho sé? T'estranya? No et dic que teníem una biblioteca immensa? I Don Abelardo Noriega, el *escolante*, que li dèiem, no deixava res per verd. Afirmava que Castelao era el pare dels pobres, i que no ens treuríem mai del damunt aquells amos que ens tenien un peu a sobre. Quan deia això, tancava els punys i mirava per la finestra, segurament perquè no li veiéssim la cara. Devia oblidar que érem els fills dels amos, potser portava molta rancúnia dins, no ho sé. Després tornava a la gran taula massissa plena de llibres i quaderns com si res. Potser es pensava que no ens n'adonàvem, d'allò, perquè érem petits. Però quan vaig ser fora de casa ja ho crec que

ho vaig entendre. Encara la tenen, els gallecs, la pota de ferro al damunt, i els costarà d'alçar el cap.

Sigfrid, no sé si t'adones que em canso d'enraonar.

Sigfrid, no sé si t'adones que, no sé com dir-ho, m'estovo.

No és una lletania, no. Però et dic una cosa: no em facis xerrar si tens pressa. Vaig estirant la xarxa de la meva vida com la barca d'arrossegament, i dins hi ha peixos vius i altres que s'asfixien esclafats pel pes dels de sobre. Reben-tats. La memòria té això: en puja de bona i de dolenta.

Dius que no tens pressa. Bé, m'ho començaré a creure.

Calles. Ets aquí com Satanàs, però almenys sé el que ell pensa, i que m'és fidel. Què sé jo de tu? Res, només que em vols robar la memòria per al teu profit. Home, és que això es veu, per qui m'has pres? No m'enganya ningú, a mi. Però tinc el meu cor, ja t'ho vaig dir al principi.

Acotxes el cap, no saps què dir-me, però no marxes.

Mira, ara em faré el dinar i després jeuré una estona, en tinc el costum. Si vols, pots tornar a mitja tarda, que allarga perquè encara no han canviat l'hora. M'importa un rave que canviïn l'hora: faig la meva via, i els trens la seva, que és el meu rellotge. Au, vés.

